

УКРАЇНСЬКИЙ ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ ПІД ЧАС УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ ЗА ГАЛИЧИНУ 1918 – 1920-х РОКІВ

Українсько-польський збройний конфлікт, що розпочався 1 листопада 1918 р. після проголошення Західноукраїнської держави, не тільки започаткував нову історію боротьби за українську державність, а й став каталізатором формування збройних сил молодій республіці. Галицьке військо стало на захист своєї держави. Одночасно з цим проти польських збройних формувань почали діяти українські партизанські і напівпартизанські відділи – як на лінії зіткнення, так і в заплілі в поляків. Ця стаття аналізує збройні виступи українського населення ЗУНР у 1918-1920 роках, вивчаються передумови виникнення українського партизанського руху, ставлення командування Галицької армії до діяльності таких загонів, що, як правило, діяли автономно і здебільшого не узгоджували свої дії з НКГА. Проводиться періодизація діяльності партизанських відділів, досліджуються причини, через які цей рух не став масовим.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, ЗУНР, Українська революція, Галичина, Військо Польське, партизани.

Постановка проблеми. Дослідження теми Перших визвольних змагань на західноукраїнських землях, як правило, торкається лише діяльності органів державної влади Західноукраїнської Народної Республіки та воєнних дій її збройних сил – Галицької армії. Однак поза увагою дослідників залишається такий цікавий аспект, як збройний опір українського населення Галичини польській владі у 1918 – 1920 рр. Діяльність таких самоорганізованих селянських загонів відіграла певну роль в тогочасному українсько-польському збройному конфлікті, а тому вартує ширшого висвітлення та вивчення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Перебіг українсько-польського збройного конфлікту в Західній Україні, який розпочався після Листопадового чину 1918 року, висвітлювали у своїх роботах багато вітчизняних, діаспорних і закордонних дослідників. Варто згадати праці М. Литвина, К. Науменка, Л. Шанковського,

---

Стецишин Олег Леонідович, аспірант кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів.

© Стецишин О.Л., 2023.

О. Павлишина, О. Дедика, М. Клімецького, Н. Гуде, М. Кротофіля та інших істориків, п'ятитомне зібрання спогадів учасників та документів періоду Перших визвольних змагань, виданих у Канаді Д. Микитюком, збірки документів, підготовані Т. Гунчаком і О. Карпенком, інші джерельні матеріали, що дає змогу сформувати доволі цілісну картину того, що відбувалося.

Водночас є ще низка тем, які залишаються поза прискіпливою увагою української історіографії. Серед них можна відзначити діяльність українських партизанських і напівпартизанських відділів, які у 1918 – 1920 рр. діяли на території Західної України в тилу польських військ або ж на українсько-польському прикордонні. Метою статті є заповнення інформаційних пробілів у цьому питанні.

Мета та завдання дослідження. У нашій роботі ми узагальнюємо і досліджуємо інформацію про діяльність українських збройних відділів, які виступали проти польської влади або у безпосередній близькості до лінії фронту, або ж у запіллі. Вивчаємо позитивні і негативні явища, що спричиняла їхня діяльність, встановлюємо причини, які не дали змоги партизанському рухові стати справді загальнонародним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед треба визначитися з термінологією. Візьмемо за основу пояснення, викладені у вітчизняних енциклопедичних виданнях, що партизанський рух – це «форма збройної боротьби народних мас на захопленій противником території» (*Юридична енциклопедія, 2002, 4: 701*), а партизани – це «особи, організовані в загони, що не належать до складу регулярних армій, добровільно борються переважно в тилу ворога проти іноземних окупантів і покладаються на співчуття та підтримку народу» (*Українська дипломатична енциклопедія, 2004, 2: 255*).

Також варто відразу наголосити на важливій відмінності між партизанським рухом, який існував в Галичині після першої і під час (та після) другої світових воєн. На відміну від 1940 – 1950 років діяльність західноукраїнських партизанських загонів у 1918 – 1920 роках була більше стихійною, майже не координувалася (особливо на початкових стадіях) якимось центром чи штабом за лінією фронту. А тому, на нашу думку, більше відповідала визначенню про «збройну боротьбу народних мас на захопленій противником території», ніж ті партизанські загони, які під час

Другої світової війни були сформовані на території України окремими організаціями (наприклад, ОУН) чи органами влади (СРСР чи Польщі).

Якщо спробувати періодизувати діяльність українських загонів, які під час Перших визвольних змагань вели партизанську боротьбу проти польських сил, то її можна поділити на три етапи. Перший – спонтанне формування цих відділів, яке розпочалося відразу ж після Листопадового чину, тобто після 1 листопада 1918 р., коли вояки-українці (а в деяких випадках і не тільки українці) австро-угорської армії або ж мешканці окремих населених пунктів, дізнавшись про проголошення української держави, поодиночі чи групами починали встановлювати українську владу у містах свого проживання чи дислокації.

Як наслідок, у перші два місяці після Листопадового чину (тобто у листопаді-грудні 1918 р.) збройні сили ЗУНР були «мішаниною» регулярних і партизанських або напівпартизанських відділів, сотень, куренів чи груп, які дуже часто діяли автономно, не маючи належного зв'язку з вищим командуванням. (*Енциклопедія українознавства, 1980, 2: 3344*) Однією з причин їх виникнення стало те, що творці західноукраїнської революції не очікували такого серйозного спротиву з боку польської сторони. І їхня неготовність до війни призвела до дещо хаотичного формування галицького війська (*Українська Галицька Армія, 1958: 77*).

Відомо, що у той час такі партизанські відділи діяли, зокрема, на лівому березі річки Сян в районі Перемишля. Ці загони були сформовані з мешканців українських сіл Бушковички, Дуньковичі та інших. (*Українська Галицька Армія, 1976: 10*) Можна припустити, що однією з причин виникнення цих збройних селянських груп став польський терор проти мешканців цих сіл після того, як українці спробували захопити владу у Перемишлі. Відомо, що під час збройного протистояння обох сторін 5 листопада 1918 р. польські легіонери зарубали у селі Бушковичі (сусідньому з Бушковичками) чотирьох українських вояків, а в низці інших українських сіл реквізували худобу і заарештували людей, що, ймовірно, стало додатковим чинником для появи самоорганізованих селянських загонів.

У нас немає інформації про подальшу долю українських партизанських відділів, які наприкінці 1918 р. оперували в районі Надсяння. Натомість відомо, що партизанські відділи, які у

листопаді виникли в околицях Львова після відходу українських військ, разом із ними стали зародком регулярних фронтових частин (Литвин, Науменко, 1995: 41, 66).

Другий етап існування українських збройних формувань партизанського типу на території ЗУНР розпочато з кінця грудня 1918 року після призначення начальником Генштабу (Генеральної булави) Галицької армії полковника-наддніпрянца Євгена Мишковського. Він розпочав наводити лад у війську ЗУНР, зокрема, започаткувавши структуру армії, що складалася з трьох корпусів.

Однак при цьому Мишковський толерував й партизанську діяльність окремих відділів, які за певних обставин, якщо цього вимагали загальні інтереси, могли вести бойові дії окремо від решти війська і не завжди узгоджуючи їх з командуванням. Як зазначав історик Перших визвольних змагань Л. Шанковський, полковник Є. Мишковський вважав, що «перемогу над поляками можна досягти, переймаючи від них ініціативу й розгромлюючи їх швидкими діями зачіпно-маневреного характеру, головно на тилах і крилах наступаючих польських військ... Для реалізації цієї ідеї потрібно було створити швидкі загони мішаного типу, густо насичені кіннотою, які вмieli б застосовувати далекі обхідні маневри та не боялися б методів партизанської війни» (*Українська Галицька Армія, 1958: 157*).

Водночас у низці інших випадків партизанські відділи повинні були діяти у тісному контакті з Галицькою армією. Зокрема, така взаємодія була передбачена під час планування Генеральним штабом грудневого, 1918 р., наступу українських сил на Львів. Згідно з цим планом, бойова група полковника Антіна Кравса мала перерізати залізницю Львів-Перемишль, прикриваючи українські позиції від можливого польського наступу з боку Перемишля. У свою чергу партизанські відділи, згідно з планами командування Галицької армії, повинні були виступати проти польських сил в напрямку Раву-Руської, Сокаля і Яворова. (*Ісаюк О. Війна з оглядкою на політику. Режим доступу: www.dsnews.ua/ukr/nasha_revolyutsiya_1917/viyna-z-oglyadkoyu-na-politiku-dva-nastupi-na-lviv-11012019200000*)

До слова, одним із тих командирів, які вважали цю частину території Західноукраїнської Народної Республіки найбільш придатною для ведення партизанської діяльності, був саме А. Кравс,

командувач бойової групи «Хирів» (*Українська Галицька Армія, 1960: 49*).

Важливим фактором, що негативно впливав на чисельність селянських відділів, які діяли автономно від головних українських сил, стало проведення владою ЗУНР «примусової бранки» (мобілізації). Згадку про це знаходимо у польських джерелах, зокрема, у звіті одного з підрозділів ВП від 22 січня 1919 р. (*Українська революція, 1984: 16*).

Втім, мобілізація до Галицького війська хоч і зменшувала чисельність українських озброєних груп у запіллі ворога, однак не мала вирішального впливу на їхню діяльність. Один з таких українських партизанських відділів, попри на проведену «бранку» діяв на північ від села Гусаків, в околицях сіл Селиська, Новосілки і Яксманичі, у той час, як очолювана А. Кравсом бойова група стримувала наступ поляків на позиціях між Хировом і Крукеничами. Цей відділ, зокрема, регулярно нападав на залізничну колію між Медикою і Мостиськами, порушуючи тим самим сполучення між Перемишлем та Львовом. Причому діяв цей загін доки Галицька армія не відступила з цієї території. Напади цього партизанського відділу так дошкуляли полякам, що для його ліквідації наприкінці 1918 р. з Перемишля було вислано батальйон під командуванням Жмігородського. Однак 1 січня 1919-го в с. Новосілки його зупинив і завдав відчутних втрат відділ місцевої української міліції (*Якимович, 1992: 488*).

Втім, через низку причин грудневий наступ ГА на Львів не вдався. Не зміло українське командування й заблокувати рух ворожих транспортів за маршрутом Перемишль – Львів. Тож до Львова, як зазначав у своїх спогадах генерал армії УНР О. Удовиченко попри всі зусилля українських партизанів, що висаджували у повітря залізничні мости і колію, продовжували перебувати ворожі потяги з особовим складом, зброєю, продуктами харчування (*Удовиченко, 1954: 76*).

Третій, завершальний етап розвитку партизанського руху, на нашу думку, розпочався у лютому 1918-го, коли Є.Мишківського на посаді начальника Генштабу змінив виходець з австро-угорської армії Віктор Курманович, який на відміну від свого попередника попервах був прихильником ведення «традиційних» позиційних методів ведення війни. Це, зокрема, знайшло своє відображення у фактичному припиненні автономної діяльності бойових загонів,

які діяли за лінією фронту. Їх вводили до складу армійських формувань і підпорядковували загальному командуванню.

Втім, вже за кілька місяців погляди Курмановича все ж зазнали трансформації. Навесні того ж 1919 р., напередодні травневого наступу армії Галлера, Начальна команда Галицької армії (НКГА) під його началом на випадок зміни ситуації на фронтах розробила план переведення галицького війська за р. Дністер. Це повинно було суттєво звузити лінію фронту і збільшувало обороноздатність українських позицій. Одночасно з можливим відступом, за словами самого Курмановича, було «намічено зорганізувати партизанську війну в найширшому розумінні, на терені на північ від Дністра» (*Курманович, 1934: 4*). Однак, як ми знаємо, ці плани не були реалізовані.

Найбільш партизанським регіоном у період із кінця 1918 початку 1919 років можна вважати територію між містами Ярослав, Любачів, Жовква, Рава-Руська, Перемишль, де у перші місяці українсько-польського збройного протистояння діяла низка партизанських і напівпартизанських загонів.

Серед них варто відзначити групи під командуванням сотника В. Стафіняка, поручника УСС О. Перфецького, четарів А. Шустикевича і О. Табака, які наприкінці 1918 - початку 1919 рр. здійснили декілька сміливих рейдів за лінію фронту. Слід згадати також діяльність напівпартизанських відділів четаря І. Пушкаря, поручників І. Грешака і В. Секунди, а також партизанського загону, складеного з мешканців села Любичі Королівські, який в ніч з 12 на 13 грудня 1918 р. напав на тамтешню залізничну станцію, захопивши чимало полонених (*Божик, 1934, 4: 12; Литвин, 1998: 131, 220*). Водночас треба наголосити, що на загал вся бойова група ГА «Угнів» до лютого 1919 року нагадувала великий напівпартизанський загін (*Ткачук, Кривизюк, 2017, 29: 84*).

Діяв у цьому регіоні й один із найвідоміших партизанських командирів ЗУНР, етнічний німець Йоганн (Іван) Клеє (інші варіанти прізвища – Кле, Клей). Уродженець німецької колонії Гартфельд, що під Львовом, звичайний сільський мельник за спеціальністю, у листопаді 1918 року він, як і десятки інших німецьких колоністів Західної України, вирішив допомогти галицьким українцям відстояти свою державність. До лав українського війська Й. Клеє вступив у день Листопадового чину. Революція застала його у місті Любачів (тепер – Республіка Польща), у тамтешньому

австро-угорському гарнізоні, де він служив у званні фенріха (*ЦДАВОУ, 2188, 2, 44: 146*). Після отримання звістки про повстання незалежної української держави Клеє також був одним з ініціаторів захоплення Любачева групою бійців-українців, а потім разом із побратимами перейшов до партизанських методів боротьби.

Він сформував власний партизанський загін і розпочав активно нападати на польські війська на західному пограниччі ЗУНР, тримаючи у постійній напрузі польських вояків і місцеве польське населення. Зокрема, в районі м. Ярослав до його загону долучився озброєний відділ з м. Угнів у складі 31 вояка і 4 старшин (*Божик, 1934, 5: 9*).

У листопаді 1918 року вояки Івана Клеє обороняли від військ польського генерала Ромера підступи до Яворова, у грудні – захищали містечко Немирів, воювали на Жовківщині, а також постійно руйнували стратегічне для поляків залізничне сполучення з Перемишлем та Ярославом (*Литвин, 1998: 220, 222, 224*).

«Відбити український наступ власними силами ми не зможемо. Залізнична лінія з Перемишля день у день зазнає потужних атак. Позиції українців в деяких місцях є в кількох десятках метрів від залізничного насипу, вони мають добрий військовий матеріал і не рахуються з боєприпасами», – описувало тодішню ситуацію командування польських військ (*ДАЛО, 257, 1, 285: 21-22*). Апогеєм зимових боїв став повний розгром 13 січня 1919 року бійцями Клеє крупного польського угруповання під Жовквою (*Шанковський, 1974: 112, 121*).

Очевидці характеризували Клеє як талановитого майстра партизанської боротьби, талановитого та мужнього командира, який вмів організовувати засади на противника. Із документів і свідчень очевидців можна також зробити висновок, що Клеє був хорошим психологом, який вдало налаштовував своїх підлеглих на бій. Відтак, усі бойові дії його підрозділу були з одного боку зухвалими, з іншого – добре спланованими, сміливими, і, як правило, успішними.

Страх перед німцем-партизаном був таким великим, що один лише вигук під час битви «Там Клеє!!!» міг спричинити втечу польських вояків з поля бою. Як визнавала «*Gazeta Lwowska*», «славний український майор Клеє є пострахом цілої околиці в трикутнику Янів-Яворів-Немирів» (*Барагура, 1982: 35; Gazeta Lwowska, 1919, 101: 4*).

Ажіотаж навколо власної персони своєю поведінкою нагнітав і сам Клей. Він жорстко, іноді навіть жорстоко, придушував у себе в тилу будь-який опір. Розплата за це була швидкою та відповідною законам воєнного часу.

Зі слів очевидців, Клеє надзвичайно турбувався про своїх вояків, а тому його партизани були завжди добре екіпіровані та забезпечені провізією. Причому головний тягар з утримування своїх підлеглих він нерідко перекладав на плечі польського населення тих населених пунктів, що займав його загін.

Як це звично відбувалося у вересні 1919 р., описував на сторінках газети «Стрілець» колишній член уряду Директорії Осип Назарук: «Його частина все була одягнена й накормлена.... В неділю казав: «Хлопці! Сьогодні буде фасунг (видача) обуви!». Опісля обступав костел в першій лучшій місті й виходячим полякам казав роззуватися, а своїм козакам пробувати їх обув. Чи це було добре? Спробуйте сумніватися в це, але перед його жовнірами, які називають його «пан отаман Клей», а які нині ходять голі, босі й голодні в найбагатшій країні Європи. Тоді побачите, як вони скочуть вам до очей в обороні свого отамана, чужинця по батьку й матері» (*Стрілець, 1919, 67: 1*).

Аби загасити страх своїх жовнів перед Клеє, польське командування навіть проводило повномаштабні зачистки тих населених пунктів регіону, де, за даними розвідки, він міг перебувати, а також проводило психологічну обробку своїх солдатів перед боєм. Навесні 1919 р. польське командування навіть обіцяло своїм солдатам заплатити 100 000 корон за голову невловимого українсько-німецького партизана.

Начальний вождь Галицької армії генерал М.Омелянвич-Павленко, оцінюючи згодом якість командних кадрів УГА станом на середину грудня 1918 р., поставив талановитого самородка Клеє в один ряд із такими «відомими армії і щирому громадянству» командантами, як Кравс, Микитка, Тінкль і Бізанц, за спиною яких, до слова, були престижні офіцерські школи та військові академії (*Омелянвич-Павленко, 2007: 128*).

У середині січня 1919-го Клеє вмilo використав закон УНР, за яким кожен український військовослужбовець після перемоги повинен був отримати (залежно від строку служби) один-два гектари землі. Щоб мотивувати своїх вояків, чимало з яких були малоземельними селянами, на подальшу боротьбу і підняти їхній

бойовий дух, він пообіцяв кожному ще більше землі по тричотири “морги” (1,7-2,3 гектара) поля. Однак при цьому весь час наголошував, що для того, аби їх отримати, воякам треба прогнати з Галичини польські війська, які заважають поділу землі.

Він пообіцяв віддати у володіння своїм солдатам землі, які належали польським аристократичним родинам Чосновських і Шептицьких. «Я сам чув, як два українські солдати говорили, що поділ ґрунтів може бути хоч зараз, лишень польське військо цьому заважає», – розповів згодом польським властям свідок тих подій, яворівський лікар Я.Орський (*ДАЛО*, 257, 2, 1066: 71-73).

При цьому “Партизанська група Клея”, як її називають в деяких свідченнях, тісно співпрацювала з фронтовими підрозділами Галицької армії. А свої ряди, відповідно до наказу командування 1-го Галицького корпусу, Клей поповнював здебільшого мешканцями населених пунктів Радеківського і Кам'яно-Струмилівського повітів.

Людей, які прагнули приєднатися до українського загону німецького партизана, було так багато, що дуже скоро група Клея розрослася аж до трьох батальйонів. Станом на кінець 1918 р. на озброєнні бойовиків Клеє – майже 1950 австрійських карабінів і 18 скорострілів (кулеметів) (*ЦДАВОУ*, 2188, 2, 83: 31).

Важливо зауважити, що на початковому етапі українсько-польської війни довкола постаті Клея всіма її учасниками – і українцями, і, особливо, поляками поширювалися різноманітні чутки, нерідко неперевірені та недостовірні. В численних бойових зведеннях обох сторін Клеє постійно називали то сотником, то отаманом, причому навіть тоді, коли він де-юре був всього лише четарем Галицької армії. Навіть шеф Генштабу Війська Польського генерал Станіслав Шептицький, який, як правило, навіть в офіційних документах зневажливо називав українські сили не інакше як «банди гайдамацкі», в одному із своїх «комунікатів» шанобливо йменував де-факто лише четаря Клеє «капітаном» і величав «знаним партизаном» (*Monitor Polski*, 1919, 10: 3).

Відомий галицький журналіст міжвоєнного періоду В. Барагура залишив опис одного з переможних боїв групи Клеє: «Якісь постаті то стрибками наближаються полем у напрямі містечка, то припадають до землі, скриваючись за нерівностями території. - Вояки із насадженими на дула рушниць багнетами і з ручними гранатами підбігають до перших хат передмістя.

З бабаханням і шипом піднялися в небо зелені ракети, а повітря сколихнув грізний бойовий оклик «Слава». Це перші українські стежі сповістили, що містечко вільне від ворога. На равському шляху з'явилися маршові колони українських вояків, за ними довгим вужем тягнувся обоз. На чолі колон їхав верхи майор Клеє в оточенні свого штабу. Він одягнутий у кавалерійський однострій, має коротку гвинтівку, пістолет і ніж. У правій руці у нього батіг.

Тільки майор Клеє міг відважитися напасти на поляків з боку Рави. Тільки він умів провести бій так жваво і дотепно, тільки він знав, за словами Шевченка, як зробити з нього «весілля, веселе погуляння і криваве залицяння». За весь час війни я не бачив більше українських військ, які б були більш дисциплінованими і краще озброєними, ніж підрозділи майора Клеє» (*Барагура, 1982: 36-37*).

Цікаво, що «ад'ютантом при групі» Клея був не хто інший, як майбутній видатний український націоналіст, крайовий провідник ОУН Юліян Головінський. Перед тим як у січні 1919 р. очолити 6-ту Равську бригаду Галицької армії, він деякий час успішно воював в заплілі польських військ. Розпочалося все після проголошення у Львові Української держави, звістка про яке застала Головінського в тому ж таки Любачеві (нині – Республіка Польща). Він також взяв участь у першолистопадовому повстанні, а після його невдачі разом з іншими членами загону Івана Клея продовжив боротьбу.

У листопаді 1918-го на чолі кавалерійського відділу він діяв у глибокому тилу польських сил на території між містами Любачів, Чесанів і Ярослав. Серед іншого відділ здійснив зухвалий рейд польським запліллям (*Макар, 1990: 57*). У грудні 1918 р. загін Головінського кілька разів атакував Рава-Руську і навіть зумів на деякий час захопити залізничну станцію (*Литвин, 1998: 219*). У «Предлозі до іменування», підписаному самим Клеє, повідомляється про участь Головінського в боях під Грушевом, під Горинцем, Синявкою і Добрусином (*ЩДВОВУ, 2188, 2, 44: 593*).

При цьому Головінський використовував партизанську тактику швидкого маневрування. Його відділ здійснював несподівані напади на ворожі позиції і, виконавши поставлене завдання, миттєво відступав. Ця тактика була дуже успішною, бо не давала

противнику можливості планувати контрдії і завдавала йому великих втрат (*Шанковський, 1974: 173, 268*).

У січні 1919 р. Й. Клеє і Ю. Головінський від партизанської діяльності перейшли до суто армійської. На основі їхніх відділів почала формуватися 6-та Равська бригада, яка входила до складу 1-го Галицького корпусу. Головінський став спочатку начальником штабу бригади, згодом її командиром, а Клеє очолив один із куренів.

У червні 1919 р. під час наступу польського війська і відповідно відступу Галицької армії польське командування звинувачувало Й. Клеє в тому, що він керує українським збройним підпіллям у захопленому поляками Тернополі (*ДАЛО, 257, 2, 349: 17 зв.*). Тоді ж у 1919-му, після відходу Галицької армії з території Галичини, слідча комісія польського сейму звинуватила німецького партизана у скоєнні військових злочинів. Проти Клеє і ще 12 бійців з його загону було порушено кримінальну справу. Слідче управління при Окружній команді Державної поліції у Львові навіть розіслало усім повітовим поліцейним командам та експозитурам наказ розпочати «якнайенергійніший пошук» Клеє і його побратимів, проте безуспішно (*ДАЛО, 108, 1, 606: 1*).

Загалом після вимушеного відступу Галицької армії на схід полум'я партизанської боротьби найвагоміше розгорілося на Тернопільщині. До цього призводила репресивна діяльність польської влади, що, у свою чергу підживлювало існуючі антипольські настрої населення. Відомо принаймні про декілька відділів, які виникли в запіллі ворога у травні-липні 1919 р. В одному зі звітів III відділу командування Війська Польського від 29 травня 1919 року наголошувалося про «вороже» ставлення до польської армії галицьких українців, які нападали на польські підрозділи і нищили телефонні лінії (*Дедик, 2015: 35*).

Згодом, після успішного початку Чортківського наступу Галицької армії повстанські загони почали виникати на Тернопільщині і на суміжних територіях Львівщини та Івано-Франківщини (Станіславщини).

Відомо про збройний виступ 11 червня 1919 року мешканців сіл Шимківці, Мусорівці і Лопушна Збаразького повіту проти жовнірів Львівської піхотної бригади Війська Польського. 12 червня стався напад «сильного загону селян» на вояків 5-ї Львівської

піхотної дивізії поблизу села Ридомель (Тернопільщина), внаслідок чого загинуло восьмеро осіб. Того ж дня українські повстанці захопили містечко Товмач (тепер – Тлумач Івано-Франківської області). Проти них польське командування вимушене було кинути підрозділи, що повинні були обороняти м. Коропець, що, у свою чергу полегшило 8-й галицькій бригаді захоплення цього населеного пункту (*Дедик, 2015: 169-170*). 15 червня в районі сіл Башуки, Кобиля і Свинюхи Кам'янецького повіту (сучасна Львівська і Тернопільська області) польські підрозділи атакували селянські загони, які змусили поляків відступити (*Під прапором Жовтня, 1957: 166-168*).

Відоме ім'я командира щонайменше одного такого партизанського загону. Відділ під проводом колишнього вояка УГА, уродженця села Воробіївка (Тернопільщина) Івана Марцюка – у 1919-1920 рр. успішно діяв проти поляків на території цього регіону (*Литвин, Науменко, 1991: 166*).

Втім, варто зауважити, що на загал діяльність цих селянських груп наприкінці весни - початку літа 1919 р. не мала помітного впливу на перебіг Чортківської офензиви. Як правило, командування Галицької армії не зв'язувало контактів з цими загонами, не допомагало їм зброєю і не розраховувало на них у плануванні своїх операцій. Що, врешті, призвело до згасання збройної боротьби в заплілі поляків.

Очевидно, одне з останніх випадків, коли українські вояки намагалися розпалити вогонь повстансько-партизанської боротьби проти Польщі, мало місце у серпні 1920 р., у розпал радянсько-польської війни. Тоді на територію гірських районів нинішньої Львівської і частково Івано-Франківської областей із Закарпаття, яке тоді належало Чехословаччині, перейшла група колишніх вояків Галицької армії під орудою уродженця м. Сколе 37-річного Федора Бекеша.

Вони почали здійснювати напади на польських вояків та державні установи. Зокрема, відділ Бекеша напав на польський військовий загін в с. Опорець, роззброївши його. Згодом такі ж успішні напади були проведені і в кількох інших селах регіону. До відділу почали приєднуватися мешканці Лавочного, Славська, Перегінська, Осмолоди, Підлютого та інших населених пунктів Сколівського і Долинського повітів, внаслідок чого його чисельність зростає для

майже 130 осіб. Однак виступ загону Бекеша тривав недовго всього 6 днів з 21 по 26 серпня 1920 р. Під натиском польських підрозділів повстанці змушені були відступити назад, в Чехословаччину (*Литвин, Науменко, 1991: 184*).

За твердженням одного з учасників групи Бекеша, який відомий від аббревіатурою О.К., у той самий час у прикарпатському регіоні в Осмолоді і в околицях м. Долина діяв ще один повстанський загін – під проводом «сотника С.». Зі слів О.К., діяльність цього відділу також завершилася невдачею і ці повстанці також змушені були відступити. Щоправда, цього разу не через Карпати, на захід, а у північно-східному напрямку (*О.К., 1921, 3: 7*). Водночас необхідно зазначити, що, на думку деяких сучасних дослідників, у серпні-вересні 1920-го на Долинщині не було українського «зунрівського» підпілля. Підпільні структури в цьому регіоні виникли не з ініціативи УГА, а в рамках щойно створеної Української військової організації (УВО), чия діяльність не розглядається в даній статті (*Забілий, 2008: 11*).

Після цього у 1920-х вихідці із Західної України, в т.ч. й колишні вояки Галицької армії, ще неодноразово проникали на територію Галичини через східний кордон Польщі, займаючись партизансько-диверсійною діяльністю. Найвідомішим був загін під командуванням колишніх січових стрільців П. Шеремети і С. Мельничука, який восени 1922 р. перейшов з Радянської України на Тернопільщину, де був розбитий поляками.

Однак діяльність цього та інших загонів також не є предметом нашого розгляду, оскільки їхні виступи були ініційовані не владою ЗУНР чи УНР, а більшовицькими структурами, зокрема Закордонтом (спеціальним підрозділом ЦК КП(б)У, створеним для ведення агентурно-розвідувальної роботи за лінією фронту), а тому воювали вони не за свободу своєї землі, а за інтереси радянської влади (*Гісем, 2010: 112*).

Висновки. Підсумовуючи, слід визнати, що, попри наведені приклади народного спротиву під час війни з Польщею за Західну Україну все ж було б перебільшенням твердити про існування масового та організованого українського партизанського руху на окупованій території ЗУНР (ЗО УНР). Коректніше буде говорити про те, що він був стихійним, притаманний практично усім регіонам Західноукраїнської Народної Республіки, однак так і не став поширеним явищем.

Однією з причин цього можна вважати нерозуміння важливості збройних антипольських виступів у ворожому тилу тогочасним військовим керівництвом Галицької армії. Тож можна погодитися із твердженням Б. Гнатевича (одного з авторів виданої у 1935-1936 роках “Історії українського війська”), який з жалем констатував, що НКГА так і не змогла створити справжнього повстансько-партизанського руху в тилу польських військ. Організований партизанський рух став би в нагоді українській стороні під час відступу Галицької армії до Збруча, а також під час Чортківської офензиви, коли партизанські загони могли б відрізати шлях до відступу польським силам, розбитим під Бережанами (*Якимович, 1992: 581*).

Через таке нерозуміння важливості партизанського руху страждала загальноукраїнська справа. Як-от, у випадку із селянами українського села Бонарівка на Надсянні (тепер – у гміні Стрижів Підкарпатського воєводства, Польща), які наприкінці 1918 р. разом з жителями сусідніх сіл були готові вести партизанську боротьбу у глибокому тилу польських військ. Для цього їм було достатньо заручитися підтримкою від командування Галицької армії, а також бути впевненими, що їхні дії підуть на користь українській справі і що після цього в їх регіон прийде українська влада. Однак ні першого, ні другого вони не дочекалися (*Всегоренко, 1940: 48*).

Як наслідок, рівень збройної боротьби проти польської влади населення Західної України поступався масштабністю та організованістю і більшовикам, які у 1920-х заслали в Галичину і Волинь десятки озброєних, антипольськи налаштованих партизансько-диверсійних груп, і самим полякам, які у листопаді 1918 – травні 1919 року зуміли створити на території, контрольованій ЗУНР, доволі розгалужену мережу підпільних структур.

Та заради справедливості зазначимо: попри всі недоліки в організації західноукраїнський національний партизанський рух у 1918-1920 роках реально існував і вартий того, щоб і в подальшому бути об’єктом прискіпливої уваги дослідників.

Використані посилання

- Барагура В. (1982). Калиновий міст. Нью-Йорк: «Свобода». 218 с.
Божик С. (1934). «Шляхом слави 9-ої Бригади УГА». *Літопис Червоної Калини*. ч. 4, с. 12; ч. 5, с. 9.

Гісем О. (2010). «Галицьке питання» у зовнішній політиці УСРР та Польщі», *Дух і літера*, № 22. *Польські студії*. № 2-3, с. 112.

Державний архів Львівської області, ф. 108сч Львівська повітова команда державної поліції, оп. 1, спр. 606, арк. 1.

Державний архів Львівської області, ф. 257сч Товариство з вивчення історії оборони Львова і південно-східних воєводств в 1918-1920 рр., оп. 1, спр. 285, арк. 21-22.

Державний архів Львівської області, ф. 257, оп. 2, спр. 349, арк. 17 зв.

Державний архів Львівської області, ф. 257, оп. 2, спр. 1066, арк. 71-73.

Дедик О. (2015). *Чортківська офензива*. Львів: Астролія. Ч. 1. 232 с.

Енциклопедія українознавства (1980). Том 2. Наукове Товариство ім. Т.Шевченка, с. 3344.

Забілий Р. (2008), «Діяльність Української Військової Організації на Долищині в 1920-1929 роках», *Український визвольний рух*, зб. 12, с. 11.

Ісаюк О. (2019), «Війна з оглядкою на політику. Два наступи на Львів», доступно на: www.dsnews.ua/ukr/nasha_revolyutsiya_1917/viyna-z-oglyadkoju-na-politiku-dva-nastupi-na-lviv-11012019200000 [дата зверн. 18 серпня 2023].

Курманович В. (1934). «Відворот УГА за Збруч». *Діло*. №117, с. 4.

Литвин М. (1998). *Українсько-польська війна. 1918–1919 рр.* Львів: Інститут українознавства НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи. 469 с.

Литвин М., Науменко К. (1991). *Історія галицького стрілецтва*. Львів: Каменяр. 202 с.

Литвин М., Науменко К. (1995). *Історія ЗУНР*. Львів: ОЛПР. 368 с.

Макар В. (1990). «Сотник Юліян Головінський». *Альманах «Гомону України»*. Торонто: „Гомін України». С. 55-66.

О.К. (1921), «На Лавочне – Сколе». *Український стрілець*, ч. 3, с. 7.

Омелянович-Павленко М. (2007). *Спогади командарма*. Київ: Темпора. 608 с.

Під прапором Жовтня (1957). За ред. О. Ю. Карпенка. Львів: Кн.-журн. вид-во. 690 с.

Стежками предків: Любачівський повіт. (2019), Львів: Укрпол. 200 с.

Стецишин О. (2012). *Ландскнехти Галицької армії*. Львів: Часопис. 472 с.

Стрілець (1919). Ч. 67. С. 1.

Ткачук П., Кривизюк Л. (2017), «Артилерія Галицької армії: формування, структура, озброєння», *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, № 29, с. 79-88.

Удовиченко О. (1954). *Україна в боротьбі за державність*. Вінніпег, Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. 176 с.

Українська Галицька Армія. (1958). *До 40-річчя її участі у визвольних змаганнях*. Матеріали до історії. Том I. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. 674 с.

Українська Галицька Армія. (1960). *До 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918-1920 рр.* Матеріали до історії. Том II. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. 383 с.

Українська Галицька Армія. (1976). *До 40-річчя її участі у визвольних змаганнях*. Матеріали до історії. Том V. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. 192 с.

Українська дипломатична енциклопедія. (2004). Т. 2. Київ: Знання України. С. 255.

Українська революція: Документи, 1919–1921. (1984). Ред. Тарас Гунчак. Т.2. Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США. 478 с.

Шанковський Л. (1974). Українська Галицька армія. Воєнно-історична студія. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. 396 с.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 2188, оп. 2, спр. 44, арк. 146, 593.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 2188, оп. 2, спр. 83, арк. 31.

Юридична енциклопедія. (2002). Т. 4. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, с. 701.

Якимович Б. (упоряд.) (1992). Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). Львів: Світ. 502 с.

Gazeta Lwowska (1919), №101, с. 4.

Monitor Polski (1919), №10, с. 3.

References

Barahura V. (1982), *Kalynovy bridge*, New York: Svoboda, 218 p. (ukr.).

Bozhyk S. (1934), «By the way of glory of the 9th UHA Brigade», *Chronicle of Chervona Kalyna*, vol. 4-5. (ukr.).

Hisem O. (2010). «The Galician Question» in the Foreign Policy of the USSR and Poland», *Spirit and Letter*, No. 22, *Polish Studies*, No. 2-3, p. 112. (ukr.).

State archive of Lviv region, f. 108 Lviv District State Police Command, op. 1, case 606. (pol.).

State archive of Lviv region, f. 257 Society for the Study of the History of the Defense of Lviv and the South-Eastern Voivodeships in 1918-1920, op. 1, case 285. (pol.).

State archive of Lviv region, f. 257 Society for the Study of the History of the Defense of Lviv and the South-Eastern Voivodeships in 1918-1920, op. 2, case 349. (pol.).

State archive of Lviv region, f. 257 Society for the Study of the History of the Defense of Lviv and the South-Eastern Voivodeships in 1918-1920, op. 2, case 1066. (pol.).

Dedyk O. (2015). *Chortkiv offensive*. Lviv: Astrolabe, part 1, 232 p. (ukr.).

Encyclopedia of Ukrainian Studies (1980), vol. 2, Scientific Society named after T. Shevchenko, p. 3344. (ukr.).

Zabilyi R. (2008), «Activities of the Ukrainian Military Organization in the Dolyna's Region in 1920-1929», *Ukrainian Liberation Movement*, vol. 12, p. 11. (ukr.).

Isayuk O. (2029), «War with an eye on politics. Two offensives on Lviv», available at: www.dsnews.ua/ukr/nasha_revolyutsiya_1917/viyna-z-oglyadkoyu-na-politiku-dva-nastupi-na-lviv-11012019200000, (accessed 18 August 2023). (ukr.).

Kurmanovych V. (1934). «Return of UGA for Zbruch», *Dilo*, № 117, p. 4. (ukr.).

Lytvyn M. (1998). Ukrainian-Polish war. 1918–1919, Lviv: Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences; Institute of Central and Eastern Europe, 469 p. (ukr.).

Lytvyn M. and Naumenko K. (1991). History of Galician shooters, Lviv: Kameniar, 202 p. (ukr.).

Lytvyn M. and Naumenko K. (1995). History of ZUNR. Lviv: OLIR, 368 p. (ukr.).

Makar V. (1990). «Sentry Yuliy Golovinsky», *Almanac «Homin of Ukraine»*, Toronto: «Homin of Ukraine», p. 55-66. (ukr.).

OK. (1921), «On Lavochno — Skole», Ukrainian shooter, vol. 3, p. 7. (ukr.).

Omelyanovych-Pavlenko M. (2007). Memories of the commander, Kyiv: Tempora, 608 p. (ukr.).

Under the flag of October (1957). Edit. O. Karpenko, Lviv: Knyzhkovo-journalne vydavnytstvo, 690 p. (ukr.).

Along the paths of ancestors: Lyubachivsky District. (2019), Lviv: Ukrpol, 200 p. (ukr.).

Stetsyshyn O. (2012). Landsknechts of the Galician army. Lviv: Chasopys. 472 p. (ukr.).

Shooter. (1919), № 67, p. 1. (ukr.).

Tkachuk P. and Kryvizyuk L. (2017), Artillery of the Galician Army: Formation, Structure, Weapons, *Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood*, No. 29, p. 79-88. (ukr.).

Udovychenko O. (1954). Ukraine is fighting for statehood. Winnipeg: Issued by Dmytro Mykytyuk, 176 p. (ukr.).

Ukrainian Galician Army. (1958). To the 40th anniversary of her participation in the liberation competitions. Materials for history. Winnipeg: issued by Dmytro Mykytyuk, 674 p. (ukr.).

Ukrainian Galician Army. (1960). Vol. 2, Winnipeg: Issued by Dmytro Mykytyuk, 383 p. (ukr.).

Ukrainian Galician Army. (1976). Vol. 5, Winnipeg: Issued by Dmytro Mykytyuk, 192 p. (ukr.).

Ukrainian diplomatic encyclopedia. (2004), vol. 2, Kyiv: Knowledge of Ukraine. p. 255. (ukr.).

The Ukrainian Revolution: Documents, 1919–1921. (1984). Ed. Taras Hunchak, volu 2, New York: Ukrainian Free Academy of Sciences in the USA, 478 p. (ukr.).

Shankovsky L. (1974). Ukrainian Galician Army. Military historical studio, Winnipeg: Issued by Dmytro Mykytyuk, 396 p. (ukr.).

Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, f. 2188, op. 2, case 44, 593. (ukr.).

Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, f. 2188, op. 2, case 83. (ukr.).

Law encyclopedia. (2002). Vol. 4, Kyiv: Ukrainian Encyclopedia named after M. Bazhan. (ukr.), p.701.

Yakymovych B. (ed.) (1992). History of the Ukrainian army (from princely times to the 20s of the 20th century), Lviv: Svit, 502 p. (ukr.).

Gazeta Lwowska (1919), №101, p. 4. (pol.).

Monitor Polski (1919), №10, p. 3. (pol.).

Stetsyshyn O.

**UKRAINIAN PARTISAN MOVEMENT DURING UKRAINIAN-POLISH
CONFLICT FOR GALICIA IN 1918-1920'S**

The Ukrainian-Polish armed conflict, which began on November 1, 1918 after the declaration of the Western Ukrainian state, not only started a new history of the struggle for Ukrainian statehood, but also became a catalyst for the formation of the armed forces of the young republic. The Galician army stood up to defend its state. At the same time, Ukrainian partisan and semi-partisan units began to act against the Polish armed formations - both on the front line and in the midst of the Poles. This article analyzes the armed actions of the Ukrainian population of the ZUNR in 1918-1920, studies the prerequisites for the emergence of the Ukrainian partisan movement, the attitude of the Galician Army command to the activities of such units, which, as a rule, acted autonomously and mostly did not coordinate their actions with the NKG. The periodization of the activities of partisan units is carried out, the reasons why this movement did not become mass are investigated.

Keywords: West Ukrainian People's Republic, ZUNR, Ukrainian Revolution, Galicia, Polish Army, partisans